

[1621] Oer it gearfallen fan ‘neame’ mei ‘nimme’¹

Willem Visser

Summary. The Frisian system of strong verbs seems to be in a constant state of flux. This article highlights a particular instance of this, viz. the paradigm of the weak verb *neame* ‘call, name’, which is converging more and more with that of the strong verb *nimme* ‘take’. There are more cases in which Dutch has two verbs, a weak and a strong one, whereas Frisian only has one strong verb (with both meanings). This convergence is proposed to derive from phonological changes. It results in one and the same paradigm of the present tense for both verbs, paving the way for a complete convergence. Interestingly, the strong verbs are the ‘winner’ here, in spite of the fact that weak verbs are assumed to be the unmarked, productive verb class.

1. De observaasje

It systeem fan de Fryske tiidwurden, foaral dat fan de sterke, liket altyd yn beweging te wêzen. Yn dizze koarte bydrage wol ik in gefal fan feroaring by ien tiidwurd op it aljemint bringe. De lêste tiid falt it my op, dat der wol gauris foarmen fan it tiidwurd *nimme* brûkt wurde, wylst der foarmen fan it tiidwurd *neame* bedoeld wêze moatte. Men kin sinnen hearre as ‘Ik *naam/nôm* him altyd myn twadde heit’, dêr’t de doetiidsfoarm fan *nimme*, *naam/nôm*, brûkt wurdt, wylst de doetiid fan *neame*, *neamde*, dêr past. Dit is fêst al langer oan ‘e gong, mar op in stuit falt it jin op, sûnder mis omdat men it hieltyd faker heart, en wannear’t men der om begjint te tinken, heart men it fansels noch wer faker.

Yn it *Wurdboek fan de Fryske taal* (WFT) steane by *neame* gjin sitaten dêr’t dit gebrûk yn nei foaren komt en likemin fynt men dy by ôflate/ gearstalde tiidwurden, lykas *beneame*, *ferneame*, *opneame*. Dat hoecht jin sa lyk ek gjin nij te dwaan, want it WFT is foar it grutste grut part op skriftlike boarnen basearre, en op skrift wurdt sok ‘ferkeard brûken’ fan tiidwurden fansels sa lang mooglik opkeard.

1. Hjirby wol ik Gerbrich de Jong tank sizze foar it útsetten fan de fragelist en Arjen Versloot en de redaksje fan *Us Wurk* foar de op- en oanmerkingen by in eardere ferzje fan dit stik.

No't korrektors dêr meast weibesunige binne, soe men dit gebrûk fan *nimme* yn de kranten wol tsjinkomme kinne moatte, bygelyks wannear't lju yn in fraachpetear letterlik oanhelle wurde. Sa'n gefal stiet yn it Frysk Deiblêd fan 5 augustus 2022, yn de oanhelle wurden fan Ypkje Hoekstra-Post, âldste dochter fan Lipkje Post-Beuckens (1908-1983), bekend as de skriuwster Ypk fan der Fear:

Theun de Vries, ek in skriuwer, hat in skoalle én in strjitte, mar yn hiel Feanwâlden is net ien strjitte nei ús mem fernaam, wylst se der mar leafst 50 jier wenne hat.

Der stiet *fernaam*, mar der wurdt *ferneamd* bedoeld. It giet hjir om it fan *neame* ôflate tiidwurd *ferneame*, in teken dat it brûken fan foarmen fan *nimme* foar dy fan *neame* him al aardich oan it setten is.²

Lêsten wie ik op in 60-jierrich troufeest. Yn in fan de bernsbarn makke (pub)kwis kaam dizze fraach foar (mar dan mei de foarnammen ynstee fan 'pake en beppe'): 'Hoe nimme pake en beppe elkoar?' De fragen wienen yn it Frysk en de bernsbarn hienen sa te sjen alles stavere neffens hoe't se it yn har Frysk wend binne om út te sprekken. Sa kaam der moai út, dat se *nimme* sizze, wylst se neffens de betsjutting sûnder mis *neame* op it each hawwe.

Ut it Midfrysk liket der ek in gefal oerlevere te wêzen. It giet dêrby om (de ynterpretaasje fan) de sin 'Ick noam in Lodde' út it fers 'Minne-Fjuecht-Spil' fan Gysbert Japicx. Yn in fan heechlearaar Everwinus Wassenbergh skreaune en fan studint Gerardus Benthem Reddingius yn 1793 oan de Frjentsjerter universiteit ferdigene dissertaasje wurdt dizze rigel, yn it Latyn, oerset as 'ik neamde him [t.w. Cupido] loeder' (sjoch tekst 1793H yn Estrik XXIII). Fan ûnderskate kanten is der doe fuort op wiisd, dat dizze sin lykwols lêzen wurde moat as 'ik naam in lodde' (sjoch tekst 1793I, 1793K, 1793O, 1793P en 1795C yn dyselde Estrik). Nei 'Ick noam in Lodde' komt yn de tekst 'Nu schil ick Dy dobbje ijn yen kuwl', dêr't 'dobbje' ek wol oanjout, dat der mei 'lodde' net op 'loeder' doeld wurdt, mar op in stik ark dêr't in kûle mei groeven wurde kin (sjoch 'dobbe' yn it WFT: 1) een kuil maken, 2) begraven)³. It wol jin hast net oan, dat Wassenbergh it wurd 'lodde' net koe. Mar hoe't dat ek wêze mei, om der hjir in goed rinnende en

2. Yn dit sitaat – sjoch ek twa fan de trije sitaten fan it ynternet yn noat 5 hjirnei – giet it om it ôfslutend mulwurd *fernaam*. De fariante foarm, *fernommen*, komt ek foar, krekt as de doetiidsfoarmen *naam/namen* en *nôm/nômen*. Dêr haw ik lykwols gjin 'bewizen' op skrift fan, al haw ik dy foarmen wol om my hinne heard.

3. Wassenbergh hat dizze 'misslag' letter yn in brief oan in besprekker tajûn (sjoch tekst 1795C).

neffens de betsjutting passende sin fan te meitsjen, hat er ‘lodde’ as ‘loeder’ opfette, ‘noam’ as de doetiid iental fan ‘neame’ en ‘in’ as de foarwerpsfoarm fan it persoanlik foarnamwurd fan ‘e tredde persoan iental manlik (no: *him*), in foarm dy’t yn syn tiid sûnder mis foarkaam.⁴ De ynterpretaasje fan *noam* as *neamde* komt as in ferlegenheidsoplossing op jin oer. Wassenbergh hat *noam* hjir dan wol as *neamde* ynterpretearre, mar nei alle tinken net om’t dat mei syn eigen gebrûk of dat fan ‘e doetiidske Fryskpraters striek. Sa net, de oare foarbylden fan dit gebrûk fan *nimme* binne moai resint, dat it liket derop, dat it hjir net om in ferskynsel giet dat ein achttjinde iuw datearre wurde mei.

2. neame *begjint mei nimme gear te fallen*

It liket dúdlik, dat *neame* altyd net mear fan *nimme* ûnderskaat wurdt en dat der sadwaande, faaks mei út ûnwissens, ‘ferkearde foarmen’ keazen wurde, oars sein, dat der yn alle gefallen in begjin is fan it gearfallen fan *neame* mei *nimme*.^{5,6} It giet dan om in gearfallen neffens de foarm, want yn de iene

4. Sjoch Sytstra en Hof (1925:108-109): De vierde naamvalsvorm van *hy* luidde oudtijds *hin*, *hine*, waarvoor thans meestal de derde naamvalsvorm *him* gebruikt wordt. De vorm *hin*, verkort tot ‘*in*’, is echter in de spreektaal niet geheel uitgesleten. Men zegt b.v. in de Wouden nog wel: *hy roan ‘in efternei en krige ‘in to pakken*. Sjoch ek it lemma *hin IV* yn it WFT. Dêr wurdt [ən], sûnder [h], as útspraak jûn, krekt sa’t *him* mei it redusearre folle lûd as [əm], en net as [həm], realisearre wurdt; mei de útspraak [ən] binne it foarnamwurd en it ûnbeskaat lidwurd homofaan. Versloot (2008, 72, fuotnoat 32) freget him ôf oft *hin* de streekrochte fuortsetting fan Aldfrysk *hine* is, sa’t troch Sytstra en Hof en yn it WFT suggerearre wurdt.

5. Hjrby in pear foarbylden fan ‘ferkearde foarmen’ op it ynternet (mei tank oan Jarich Hoekstra) (myn skeanprint, wv):

Wy *nimme* him dêrom ‘Jeroen’.

[<https://www.omropfryslan.nl/fy/nijs/909040/al-jierren-in-bromtoan-yn-en-om-it-hus-je-wordt-aan-je-lot-overgelaten>]

Us jongste soan Pier is *fernaam* nei syn pake Pier

[<https://www.facebook.com/heitenmem/photos/a.164305960373237/2502503506553459/?type=3>]

Myn dochter Japke is *fernaam* nei myn mem.

[https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=2502503679886775&id=164225273714639&p=30&_rdr]

6. Dat it ek oarsom kin, mei bliken dwaan oan ‘e neikommende sin, út in studint syn frije skriuwoodrucht by it fak Taalfear dichheid Frysk oan de RUG: ‘Ik neam oan datst

foarm *nimme* dy't sa ûntstiet, bliuwe de betsjuttingen fan beide tiidwurden neistinoar bestean. De gearfal kin dan ek net as in gearfal fan betsjutting begrepen wurde.

Mei de lûding leit it lân der oars hinne. It sintralisearjende twilûd *ea* (/iə/) fan *neame* hat itselde begjinstik as it heal slettene foarlûd *i* (/i/) fan *nimme*. As it twadde, swakke part (/ə/) fan dat twilûd ûndúdlik realisearre wurdt, dan kin 'neame' maklik as 'nimme' waarnommen en sa ek realisearre wurde.

De oergong fan /iə/ nei /i/ binne mear gefallen fan. Sipma (1913:32, §124, punt 7) neamt *eang* /iəŋ/, dêr't de foarm *ing* /iŋ/ neist en út ûntstien is. Dat liket it iennichste foarbyld fan dizze wiksel foar in noaslûd te wêzen.⁷ Sytstra en Hof (1925:33) neame *weardich* en *feardich*, dêr't earst foarmen mei in /i/ neist en út ûntstien wêze moatte, foardat /i/ rûne, ferlege en justjes sintralisearre waard ta /ø/: *wurdich* en *furdich*.⁸ In oar gefal hat men faaks mei *kjirrel* neist en út *kearel*. As útkomst fan de ferkoarting fan /iə/ soe men *kirrel* ferwachtsje, in foarm dy't ek foarkomt. De *j* yn *kjirdel/kjirrel* koe sekundêr yn it begjinstik *ki-* fan *kirrel* ûntstien wêze, ferlykje *kjitse* en *kjibje* neist *kitse* en *kibje*, mar men kin ek tinke oan de ôflieding *kearel* > *kjerrel* (brekking) > *kjirrel* (ferheging fan /ɛ/ foar /r/, sjoch ek noat 8). En it wurd *smearlap* komt wol as *smillap* foar de hearen (sûnder de *r*, dy't yn *smearlap* oars meast ek stom is). In oar gefal dat ik hjir neame wol, is *irpel* 'ierappel', dat neist en út *earpel* /iərpəl/ ûntstien is. Yn *earpel* is it stik *earp-* fonologysk sjoen te lang, dat it stie ûnder druk fan ferkoarting. Dat lêste hat oan 'e iene kant syn beslach krigen troch it skrassen fan /r/ (*earpel* > *eapel*), oan 'e oare kant troch it ferkoartsjen fan it twilûd /iə/ ta /i/ (*earpel* > *irpel*) (sjoch Hoekstra et al. (1994:291-292)).

Neist *tiemje* en *tieme*, mei /iə/, steane de foarmen *tymje* en *time*, mei /i/. En it twilûd /uə/ fan de doetiden iental *koe/woe/soe* komt yn beskate (ferkoartings)konteksten as it ienlûd [u] foar de hearen; wat soartgelikens jildt foar it twilûd /iə/ fan de doetiden iental *die/gie/hie*, dat yn dyselde konteksten as it ienlûd [i] opdûkt.

einliks isolearje silst, hie ik ek dien foardat it aansten wer kâld wurdt'. Dêr stiet *neam*, wylst it neffens de betsjutting *nim* wêze moat.

7. In mooglik gefal foar /m/ hat men by *mycheamelder*, mei de njonkenfoarm *mych-himmel(der)*, dêr't foar de /i/ in /h/ ynfoege is.

8. Dit is oars net de iennichst mooglik analyze. Histoarysk sjoen is it lûd yn *wurdich* de koarte [ɛ] en komt men mei ferheging en rûning fan dat lûd foar /r/ – w[ɛ]rdich > w[i]rdich > w[ø]rdich – ek goed út (mei tank oan Arjen Versloot).

Yn al dizze gefallen waard net it folle lûd, mar sjwa, de ‘stomme e’, skrast. Dat kin suver fonologysk begrepen wurde: sjwa kin net it iennichste lûd fan in fonologysk wurd wêze, dat it skrassen fan it folle lûd hie hjir net-tastiene foarmen opsmiten.

3. Mear gefallen fan it gearfallen fan tiidwurden

Der binne yn it Frysk mear gefallen fan it neffens de foarm gearfallen fan tiidwurden. Binne yn it Nederlânsk *liggen* en *leggen* aparte tiidwurden, yn it Frysk binne de pendanten derfan gearfallen yn *lizze*. Soks jildt ek foar de Fryske pendanten fan Nederlânsk *kennen* en *kunnen*.⁹ Op skrift wurde *kenne* en *kinne* meast wol útinoar holden, mar yn bûging en útspraak is der gjin ferskil. Dy tiidwurden hawwe /ɛ/ of /ɪ/ as stamlûd, yn beide betsjuttingen. Neffens it WFT hearre de foarmen mei /ɪ/ foaral ta it Klaaifrysk en dy mei /ɛ/ ta de oare dialekten. Foar ‘lizze’ jildt, dat dit tiidwurd yn it iene part fan it taalgebiet /ɪ/ as stamlûd hat en yn it oare /e:/, ek wer yn beide betsjuttingen.¹⁰ Is de gearfal neffens de foarm folslein, de betsjuttingen fan beide tiidwurden bliuwe bestean. Yn it WFT wurde de tiidwurden dan ek as gefallen fan homonymy en net fan polysemy behannele, *kenne* en *kinne* as twa aparte lemma’s, *lizze* as ien, mar útsplist as ‘I. liggen’ en ‘II. leggen’, dus mei ien en itselde paradigma.

De útspraak fan *kenne* mei [ɪ] wurdt yn it WFT wol oanjûn en yn de sitaten komme foarmen mei de stavering <i> aardich faak foar, wylst der by *kinne* mar amper staveringen mei <e> te finen binne. De beweging is fan *kenne* nei *kinne*, oars sein, *kenne* falt mei *kinne* gear, net oarsom.

No hawwe *kinne* en *kenne* stamlûden, /ɛ/ en /ɪ/, dy’t ticht byinoar lizze. It binne beide foarlûden, mei as iennichste ferskil dat /ɛ/ heal iepen en /ɪ/ heal sletten is. Dêr komt by, dat se hjir, foar in noaslûd, net of amper distinktive wearde hawwe. Yn de skiednis fan it Frysk is /ɛ/ foar noaslûden moai algemien ferhege ta /ɪ/, dat men soe úthâlde kinne, dat /ɪ/ en /ɛ/ foar in noaslûd as frije farianten telle. De oergong fan /ɛ/ nei /ɪ/ foar /n/, lykas by *kenne* nei *kinne*, is dus djip yn de Fryske taalskiednis en it Fryske lûdsysteem bewoar-tele.

9. Yn substandert Nederlânsk wurde dy twa, krekt as *liggen* en *leggen*, wol gauris troch-inoar helle.

10. De /e:/ yn *lizze* en *sizze* is sûnder mis ûntstien ûnder ynfloed fan de stimhawwende rûzer /z/ oan ‘e ein fan ‘e stam. Ferlykje *dizze*, mei de fariant *deze*, dy’t yn deselde hoeke foarkomt as *seze* en *leze*. Sjoch it *Taalportaal* oer de ferhâlding tusken de koarte /ɪ/ en de lange /e:/ (Frisian > Phonology > Segment inventory > Vowels > Short /ɪ/ & long /e:/).

Foar it gearfallen fan de lûden yn *lizze* kin opmurken wurde, dat der yn it âldere Frysk in oergong fan /ɛ/ nei /ɪ/ west hat yn in kontekst fan palatalisearring, dêr't in oarspronklike felaar *g* by nei foaren skuord waard, tagelyk mei of folge fan assiblearring. Sa is *sizze* ûntstien út *sidze*, dat op syn bar út *sedza* komt (út in âldere foarm **seggjan*), ferlykje *widze* út **wedze* (út de âldere foarm **weggja*). En *igge* komt út *egge* (ferlykje Ingelsk *edge*), wylst neist *rêch* en *brêge* de dialektfoarmen *rich* en *brigge* steane. Foar al dizze gefallen jildt fansels ek wer, dat de lûden /ɛ/ en /ɪ/ ticht byinoar lizze.

Yn myn Noardwestlik Klaaifrysk is de oanstriid ta it ferheegjen fan /ɛ/ ta /ɪ/ foar noaslûden moai sterk. It tiidwurd *wenne* ‘gewoan wurde; ta in gewoante meitsje’ is dêr /vɪnə/, lykas yn *it wint hjir al aardich, it moat allegearre noch wat winne* en *hy moat him der mar oan winne*. Dat *wenne* folslein mei *winne* ‘as earste einige; yn besit krije’ gearfallen is, komt moai út yn in sin as *wy binne soks ek net wûn*, mei it sterke ôfslutend mulwurd ‘wûn’¹¹. It tiidwurd *oanwenne* wurdt realisearre as *oanwinne*, en de nominalisearring *oanwensten*, lykas yn *nuvere oanwensten*, as [õv̥ē:stɪ], krekt as *oanwinsten* ‘dingen dy’t nij tafoege wurde oan eigen besit of in besteande samling’. Dat wiist allegear op de stam /vɪn/ ynstee fan /vɛn/ (sjoch noat 10 oer de ferhâlding tusken /ɪ/ en /ɛ:/).

4. De sterke bûging wint it fan de swakke

By *kinne* en *lizze* hat de sterke bûging it fan de swakke wûn, en dat wylst de swakke tiidwurden der foar de iepene, ûnmarkearre klasse op trochgeane en de sterke tiidwurden, as sletten klasse, net. Dat de sterke foarmen de swakke hjir likegoed út it stee wrotte kinne, liket op rekken skreaun wurde te moatten fan it fonologysk gearfallen fan de notiidsparadigma’s fan de tiidwurden, dat derfoar soarge hat dat der by einsluten foar beide tiidwurden ien

11. Yn it WFT-artikel *wenne* wurdt yn de kop de útspraak mei [ɪ] net neamd. As bûgingsfoarmen wurde *wende*, *wûn* (doetiidsstam) en *wend*, *wûn* (ôfslutend mulwurd) neamd. Yn de sitaten komme <woan> en <wonnen> as respektivelik de doetiid en it ôfslutend mulwurd foar, wylst der ek notiidsfoarmen mei <i> binne. Sokke foarmen, dy’t ta it Klaaifrysk lykje te hearren, wize op de ynfinityf *winne*. It ôfslutend mulwurd haw ik ek wol as *wûnd* útsprekken heard, mei in einichste *-d*, sa’t men dat op ‘e westlike Klaai wol hat mei ienwurdliiddige sterke ôfslutende mulwurden op *-n*.

en itselde paradigma kommen is te jilden.¹² By *neame* en *nimme* liket dit proses fan gearfallen noch oan ‘e gong te wêzen.

De sterke patroanen binne noch goed yn it tiidwurdsysteem ferankere. Yn testen mei ‘optochte’ tiidwurden dêr’t de dielnimmers de doetiid en it ôfslutend mulwurd fan foarmje moasten, waarden de sterke foarmen dan ek noch moai faak foarme, foaral wannear’t de ynfinityf op dy fan in sterk tiidwurd liek (sjoch Knooihuizen, Strik en De Jong (2018)). De hege gebrûksfrekwinsje fan de sterke tiidwurden makket ek, dat se sterk steane. Alles mei-inoar is it dan ek net sa raar, dat de sterke bûging de swakke hjir út it stee wrot.¹³

It binne inkel tiidwurden fan ‘e earste swakke klasse dêr’t it paradigma fan mei dat fan in sterk tiidwurd gearfalt.¹⁴ Dat binne de tiidwurdklassen mei in ferlykber notiidsparadigma, dat as de stamlûden dêr gearfalle, dan is de stap nei ien paradigma – foar de notiid, de doetiid en it ôfslutend mulwurd – net sa grut mear. Troch de oergong fan /ɛ/ nei /ɪ/ by it swakke tiidwurd *kenne* ûntstie der in foarm dy’t der as sterk tiidwurd al wie, dat de oansluting fan swak oan sterk ferrûn hjir suver automatysk (de sterke foarm hoegde om samar te sizzen net mear ‘útfûn’ te wurden). Dat jildt ek foar *winne* út *wenne*, dat him yn myn noardwestlik Klaaifrysk al set hat, en foar *nimme* út *neame*, dat him oan it setten is.

-
12. Wylst *kenne* de sterke/ûnregelmjittige bûging hat, wurde de tiidwurden dy’t derfan ôflaat binne, lykas *bekenne*, *erkenne* en *ferkenne*, swak bûgd, en dat net allinnich wat de doetiidsstam en it ôfslutend mulwurd oangiet, mar ek de tredde persoan iental notiid, mei de foar de tiidwurden fan de earste swakke klasse regelmjittige útgong *-t*: (*hy*) *bekent*, *erkent*, *ferkent*, ensfh. Dizze ôflate tiidwurden wurde neffens my boppedat mei [ɛ] realisearre, ek yn de hoeke dêr’t *kenne* mei [ɪ] realisearre wurdt. Dat jildt ek foar it lûd yn bygelyks *kennis* en *ienkennich*, en faaks noch wol in pear wurden. Earst en meast tinkt men dan fansels oan ûntliening oan it Nederlânsk. Mei *lizze* is dit oars, want dat hat oeral de sterke/ûnregelmjittige bûging, ek yn ‘e derfan ôflate en dermei gearsette tiidwurden, lykas *belizze*, *ferlizze* en *oerlizze*.
13. Ien en oar soe men ‘teste’ kinne mei twa tiidwurden dy’t neffens de foarm gelyk binne, mar dêr’t it iene sterk en it oare swak fan is. Yn it Nederlânsk is dat sa mei ‘prijzen’. Besjoch no de neikommende oanhelling út de rubryk ‘Ruggespraak’ yn it tydskrift *Onze Taal* (7, 2022): Beste klanten. Alle groenten en fruit worden aan de kassa gewogen en geprezen. Hjir wurdt ‘geprezen’ brûkt ynstee fan it bedoelde/korrekte ‘geprijsd’. Yn ‘e bus hie ien it ris oer ‘een mooi aangelegen fietspad’, wylst der fêst ‘een mooi aangelegd fietspad’ bedoeld wie.
14. Der binne ek ‘tuskenbeidentiidwurden’, dy’t yn ‘e notiid it paradigma fan ‘e twadde swakke klasse en yn ‘e doetiid it sterke paradigma hawwe, lykas *glydzje*, *hingje*, *lykje* en *waskje*.

De einichste sekwinsje *-je* wurdt yn myn Noardwestlik Klaaifrysk realisearre as *-y* (*-i/i*). Dat is fan dy gefolgen dat *wenje* [vɛ̃jə] as *winny* [vɪni] realisearre wurdt. Yn *winny* wie der gjin /j/ mear, dat it stamlûd /ɛ/ koe gjin nasalearring ûndergean en it waard, foar /n/, ta /ɪ/ ferhege. Sa net, *winny* is en bliuwt in tiidwurd fan ‘e twadde swakke klasse, sa’t te sjen is oan *hy winnet/*wint hjir al jierren* en *wy hawwe dêr altyd mei nocht winne/*wind/*wûn*.

Op ‘e súdlike Klaai en yn ‘e Súdwesthoeke wurdt *neame*, neist [niəme], ek as [njɛmə] realisearre, dus mei brekking (sj. WFT, s.v. *neame*)¹⁵. Neffens de fonologyske foarm kin ‘njemme’ net of amper mei ‘nimme’ gearfalle. Wannear’t der gjin gearfal fan it notiidsparadigma is, dan is dy likemin yn it doetiidsparadigma en it ôfslutend mulwurd te ferwachtsjen. Yn myn ûnderfining is dy gearfal der ek net, mar ik kom net út ‘e hoeke dêr’t *njemme* sein wurdt.

5. Hoe’t it yn ‘e praktyk giet: in earste ferkenning

It foarkommen fan /iə/ en /ɪ/ yn de notiidsfoarmen fan *neame* kin begrepen wurde as in gefal fan fonologyske fariaasje, dy’t op himsels gjin gefolgen foar it paradigma hawwe hoecht: *neame* kin mei dy fariaasje in tiidwurd fan ‘e earste swakke klasse bliuwe en *nimme* in sterk tiidwurd, oars sein, it kinne tiidwurden op harsels bliuwe. Earst wannear’t foar de doetiid en it ôfslutend mulwurd fan *neame* de sterke foarmen fan *nimme* brûkt wurde, is der in oanwizing dat *neame*, wat it paradigma oangiet, mei *nimme* gear begjint te fallen, of al gearfallen is.

Sa’n gearfal sil net fan de iene op de oare dei syn beslach krije. Wat de lûding yn it notiidsparadigma, i.c. de wiksel *ea/i*, en de sterke foarmen yn it doetiidsparadigma fan *neame* oangiet, kinne yn teory de neikommende patroanen ferwachte wurde:

	<i>wiksel ea/i</i>	<i>sterke foarmen</i>
a.	-	-
b.	+	+
c.	+	-
d.	-	+

15. It liket net ûnoannimlik dat [njɛmə] ek yn it súdeasten sein wurdt, mar it WFT neamt dat net.

- Mei patroan a. hat men de âlde stân fan saken: sûnder de fonologyske fariaasje tusken /iə/ en /ɪ/ en mei it swakke paradigma;
- mei patroan b. hat men de nije stân fan saken: mei de fonologyske fariaasje en it sterke paradigma;
- mei patroan c. hat men de fonologyske fariaasje en it swakke paradigma;
- mei patroan d. hat men gjin fonologyske fariaasje en it sterke paradigma.

Yn de patroanen a. en b. hawwe de fonologyske fariaasje en de paradigmatwiksel deselde wearde, plus of min; dêrmei represintearje se de utersten fan 'e mooglikheden. Mei c. en d. hat men tuskenbeidenpatroanen, mei tsjinstelde wearde foar de fonologyske fariaasje en de paradigmatwiksel.

It liket my ta, dat de patroanen a. en b. beide ynstantjearre wurde en ek reëel binne as de twa utersten fan oan 'e iene kant gjin en oan 'e oare kant folsleine feroaring. En it liket my ek hiel goed mooglik te wêzen, dat der al fonologyske fariaasje is, wylst it paradigma swak bliuwt, patroan c. Dan bliuwt patroan d. oer, sûnder fonologyske fariaasje en mei it sterke paradigma. As, sa't ik oannim, it weiwurden fan 'e fonologyske fariaasje yn it no-tiidspadigma, d.w.s. it gearfallen fan de stamlûden, as de oansetter fan de (folsleine) paradigmatiske gearfal begrepen wurde moat, dan is d. in patroan dat men ferwachtet dat net, of yn alle gefallen minder, ynstantjearre wurde sil.

Om út te finen, oft dy ferwachtingen útkomme, hat kollega Gerbrich de Jong har studinten Fryske taalfeardichheid oan NHL/Stenden frege om in troch my opstelde fragelist yn te foljen (de list stiet yn 'e taheakke). Hjir moat by opmurken wurde, dat it a) in beheinde fragelist is, dy't b) troch net mear as fyftjin studinten ynfolle is en c) makke is troch ien dy't gjin ûnderfining mei dizze ûndersyksmetoade hat. De útkomsten sille dan ek net oer alle boegen betrouber wêze en se sille ek net represintatyf wêze foar de taalmienskip. Dat lêste namste minder, meidat it hjir om studinten Frysk giet, dy't men ferwachtet dat 'wat mei it Frysk hawwe' en it dus 'goed dwaan wolle'.

De patroanen sa't dy hjirboppe neamd en taljochte binne, komme alle-gearre oan it ljocht, yn 'e foarmen fan *neame* likegoed as yn de dêrfan ôflate tiidwurden *beneame* en *ferneame*. Patroan d. sit der ek by, wat neffens my dus net te ferwachtsjen wie. Yn de ynstruksjes foar it ynfoljen fan de fragelist stiet, dat it om de foarmen giet dy't de studinten sels brûke en net om deselden dy't it 'neffens de boekjes' wêze moatte soenen. Boppedat wurdt der frege om de útspraak yn de stavering sa krekt mooglik oan te jaan, ek as

sa'n stavering net neffens de boekjes wêze soe. No kin it fansels hiel wol wêze, dat it ferskil tusken it twilûd *ea* (/iə/) fan *neame* en it ienlûd *i* (/i/) fan *nimme* gâns studinten net of amper opfalt. Boppedat kin der in oanstriid wêze om safolle mooglik it 'goede Frysk' oan te hâlden en dêrmei foar de 'feilige' stavering mei <ea> te kiezen. Dêr stiet foar oer, dat staveringen mei <i> wis wol foarkomme, dat der binne ek studinten dy't it ferskil al hearre en it ek oanjouwe. It byld dat hjir nei foaren komt, is dus frijwat diffús.

Yn 'e tachtiger en njoggentiger jierren fan 'e foarige iuw hat de Fryske Akademy geregeldwei fragelisten útgean litten, foaral om oan 'e weet te kommen hoe't dingen yn it Frysk beneamd wurde en wat de Fryske foarmen dêr dan foar binne. Yn fragelist 3 (fan 1982) en 9 (fan 1994) is de foarm fan de earste persoan meartal notiid fan *neame* ôffrege¹⁶. De foarformulearre sinnen dêr't dy foarm yn ynfolle wurde moast, wienen 'Wy ha in jonkje kriegen. Wy – him Jan' (út de fragelist fan 1982) en 'Wij noemen hem Jan/Wy ***** him Jan' (út de fragelist 1994). Yn 1982 waard fiif kear de foarm 'nimme' opjûn, yn 1994 wie dat acht kear. De plakken dêr't dy foarmen foar opjûn wurde, binne Ljouwert, Aldskoat, Warkum, Hitsum, Dearsum (yn 1982) en Aldhoarne, De Lemmer, Hitsum, Jirnsum, Koudum, Lichtaard, Makkum, Warns (yn 1994). De foarm *nimme* komt foar, yn in grutte minderheid fan 'e gefallen, en dan foaral yn it westen en suden fan it taalgebiet. Der moat al betocht wurde, dat a) de meidoggers trochinoar nommen de jongsten net mear binne en b) by de antwurdmoglikheden dy't der yn 1982 by jûn waarden – *neame*, *neamje*, *njemme*, *njemje* – de foarm *nimme* net sit. It wie der yn 1982 sa't it liket om te rêden om oan 'e weet te kommen a) oft *neame* ek as tiidwurd fan de twadde swakke klasse foarkomt en b) hoe't it sit mei de spried fan de brekking yn dit tiidwurd. Dat dan likegoed de foarm *nimme* opjûn wurdt, jout oan, dat dy foarm net alhiel ûngewoan mear wie.¹⁷ Stomme graach soe men witte wolle, hokker foarmen oft deselden dy't *nimme* yn de notiid brûkten as doetiid en ôfslutend mulwurd hienen, mar dy foarmen waarden net ôffrege. En fansels soe men ek witte wolle, oft de swakke geografyske trend him fuortset hat of dat dit ferskynsel him no yn it hiele taalgebiet foardocht.

16. Mei tank oan Arjen Versloot, dy't foar my de antwurden út de database opdijpe hat.

17. De plakken Warkum, Aldhoarne, De Lemmer, Koudum en Warns lizze yn it gebiet dêr't *neamme* (*njemme*) ek foarkomt. It ferskynsel brekking is de trochsneed Fryskprater him net bewust fan, dat it liket my net ûnmooglik ta, dat deselden dy't foarmen mei brekking brûke likegoed foarmen mei <ea> opjûn hawwe.

6. *By einsluten*

It gearfallen fan ‘neame’ mei ‘nimme’ liket in feroaring te wêzen dy’t it einstadium noch net berikt hat, mei alle ûnwissens en fariaasje dy’t dat jout. Foar in betrouber byld fan de tastân fan hjoed-de-dei kin it lykwols net sûnder mear data.

Hoe’t dat allegearre ek wêze mei, mei dit lytse gefal ‘bewiist’ it Frysk him wer as in taal sûnder de ‘tsjindruk’ fan in strakke, opleine taalnoarm. Dat biedt romte oan dit slach taalferoaring, dy’t men om samar te sizzen ‘op de sturt traapje kin’.

*Fryske Akademy
Ljouwert*

*Ryksuniversiteit Grins
Fakulteit Letteren
Frysk Ynstitút*

LITERATUER

- Frysk út de 18de ieu, teksten en fragminten, Diel IV: 1780-1800 en net datearre stikken*, útjown fan A. Feitsma en R. Bosma (= *Estrikken XXIII*). Grins, Frysk Ynstitút oan de R.U. to Grins, 1962.
- Hoekstra, J., K. van der Veen, D. Veenstra en W. Visser (1994), ‘De ierappel op ‘e souwe. De dialektgeografyske en fonologyske ûntjouwing fan it wurd ‘ierappel’ yn it Frysk’, *It Beaken* 56, 281-298.
- Knooihuizen, R., O.A.O. Strik and G. de Jong (2018), ‘Frisian strong and weak verbs in the face of Dutch influence: a synchronic and experimental approach’, *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 21, 57-74.
- Sipma, P. (1913), *Phonology and Grammar of Modern West Frisian*. Oxford.
- Sytstra, O.H. en J.J. Hof (1925), *Nieuwe Friesche Spraakkunst*, Leeuwarden.
- Taalportaal* (= Language Portal Dutch/Frisian/Afrikaans) (www.taalportaal.org).
- Versloot, A.P. (2008), *Mechanisms of Language Change: Vowel Reduction in 15th century West Frisian* (dissertaasje RUG).
- WFT (1984-2012), *Wurdboek fan de Fryske taal/Woordenboek der Friese taal*, Ljouwert.

Testsinnen

Folje de Fryske tiidwurdsfoarmen yn op it plak fan de puntsjes. It giet om de tiidwurdsfoarmen dy't jim sels brûke, net om de foarmen dy't neffens de boekjes 'goed' binne. Jou jim eigen tiidwurdsfoarmen yn de stavering sa krekt mooglik oan.

1. Se hawwe de bern mei sin net (vernoemd).
2. Hy (neemt) it meastal net sa krekt.
3. Hoe (krijgt) er it yn 'e holle?
4. Hat ien myn jas ek (gezien)?
5. Fyftich Euro, dat (noem) ik rejaal!
6. It nijs dat buorman kanker hat, dêr (schrok) ik wol fan.
7. Syn mem (noemde) him altyd in bleu jonkje.
8. Do (bedacht) dy noch krekt op 'e tiid.
9. Troch de offisier fan Justysje wurde sokke transaksjes fraude (genoemd), mar de advokaat (noemt) it 'dûnsjen oan de grinzen fan de wet'.
10. Se (zagen) har nei sa lang as se (konden).
11. Der is krekt in nije rjochter yn it Supreme Court (benoemd).
12. It papier (scheurde) dwerstroch.
13. Hy (nam) noch in flinke swolch bier en (ging) der doe op ôf.
14. Hy (zweefde) wer ris fier boppe de werklikheid.
15. Se (noemden) him in healwizeling, mar ik fûn dat dat wol wat (meeviel).
16. Is it him soms yn 'e plasse (geslagen)?
17. Het (noemen) fan allinnich nammen is net genôch, de plysje moat hurde bewizen hawwe.
18. It is net sa gewoan mear om in bern dope te (laten).
19. (Noemden) se it bistke no mar ris by de namme!
20. Wy fiele ús allegear (besodemieterd), mar moatte dochs fierder mei elkoar.